

افغانستان

دوه پېړۍ او دوه امپراتورۍ

AFGHANISTAN

ذکریا ملائی

۱۳۹۴ لمریز کال

افغانستان؛

دوه پېړۍ او دوه امپراتورۍ

ليکوال:

ذکریا ملاتړ

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پېژندنه:

- د کتاب نوم: افغانستان؛ دوه پېړۍ او دوه امپراتورۍ
- ليکوال: ذکريا ملاټي
- خپروندۍ: د افغانستان ملي تحريک، فرهنگي خانگه
- وېبپاڼه: www.melitahrik.com
- ديزاينگر: ضياء ساپي
- پښتۍ ديزاين: فياض حميد
- چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
- چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
- د تحريک د خپرونو لړۍ: (۴۳)

يادونه: د چاپ حقوق له ملي تحريک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوليت ليکوال پورې اړه لري.

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

سريزه

افغانستان د اسيا د لويې وچې په زړه کې يو داسې هېواد دی، چې د خپل خاص جغرافيوې او ستراتېژيک موقعيت له کبله د تاريخ په اوږدو کې د خارجي تيري کونکو له خوا د هند د نيمې وچې د نيولو او ساتلو په عرض، ترسختو بریدونو او چپاوونو لاندې راغلی دی.

د هخامنشيانو، يونانيانو، عربانو، چنگيزيانو، مغلانو او انگریزانو څخه نيولې بيا تر روسانو پورې هېڅ يو خارجي ځواک په دې نه دی توانيدلی، چې افغانستان څخه فاتح او بريالي ستانه شي.

د ايو څرگند حقيقت دى چې د افغانستان مجاهد او قهرمان
ولس په تش لاس د ايمان او غيرت په زور د نولسمې او شلمې
پېړۍ په دوران کې د وخت دوه لويو استعماري امپراتوريو
ته تاريخي او شرمناکه ماته ورکړيده.

د افغانانو په دې تاريخي بريو باندې د گڼو افغاني ليکوالو
او تاريخ څېړنکو له خوا په مختلفو وختونو کې زياتې څېړنې
تر سره شوې دي چې زه يې په دې ليکنه کې يوازې نچور جاج
او پرتله وړاندې کوم.

څرنگه چې د انگرېزانو د لومړي تيري (۱۸۳۹م.) څخه بيا د
روسانو تر مسقيم پوځي تيري (۱۳۵۸ هـ. ش.) ترمنځ تقريباً
يو سلو پنځوس کلونو تير شوي وو مگر د غو دواړو پوځي
ځواکونو د افغانستان د نيولو او بيا ماتې په برخه کې په يو
ډول سرنوشت باندې اخته شوي دي.

زه د خپلې پورتنۍ خبرې د پخلي له پاره لومړى د دې دواړو
ځواکونو د څو مشترکو کارونو او ټکو يادونه کوم، او
ورسته يې بيا تفصيل روارم.

۱- انگریزانو ارزو درلوده چې د خپلې امپراتورۍ سرحدونه د افغانستان شمال او غرب خواته پراخه کړي.

روسانو هم غوښتل چې د خپلې امپراتورۍ سرحدونه د جنوب او شرق په لور پراخه کړي.

دواړو ځواکونو د دې موخو د سرته رسولو له پاره د افغانستان نیول او ساتل ضرور گڼل.

۲- انگریزانو هغه وخت د افغانانو د سرتاسري پاڅون پر اساس ماته وخوره او روسانو هم د افغانانو د یو سرتاسري پاڅون په نتیجه کې ماته وخوره.

۳- انگریزانو د خپل پوځي تیري په وخت کې د افغانانو د تیر ایستلو له پاره یو فراري سدوزایي سردار شاه شجاع له ځان سره د خپلو لښکریانو په سر کې را روان کړی و او روسانو هم د خپل مستقیم پوځي تیري تر شا یو شپږل شوی ګوډاګی ببرک کارمل د خپلو لښکریانو د لکۍ پسې تړلی و.

۴- انگریزانو د خپل تیري په لومړیو ورځو کې ځانونه د افغانانو مېلمانې بلل، مگر کله چې د افغانستان په ستراتیژیکو سیمو کې یې خپلې لښکرې ځای په ځای کړې، نو بیا یې ځانونه مېلمانې نه، بلکې حاکمان او واکداران بلل.

روسانو هم په لومړیو ورځو کې داسې ویل چې مونږ د کابل رژیم په خوښه او بلنه راغلي یو، کله چې افغانستان کې خارجي لاس وهنه بنده شي نو خپل پوځیان به د افغانستان څخه وباسو، مگر کله چې هغوی هم خپل پوځیان په ټول افغانستان کې ځای په ځای کړل، نو بیا یې داسې بهانه جوړه کړه چې زموږ د خاورې جنوبي سرحدات د غربي هېوادونو تر خطر او گواښ لاندې دي تر هغه پورې چې د غریبانو دا گواښ موجود وي مونږ به دلته مېشت یو.

۵- کله چې شاه شجاع د عام دربار کولو څخه لیرې شو، نو د انگریزي پوځیانو له خوا محاصره او د یو بندي په شکل ساتل کېده او د امیر دوست محمد خان په بیاراتگ یې ډارولو.

روسانو هم د بېرک کارمل په کور باندې پیره کوله او د حفيظ الله امين د طرفدارانو له خوا يې د وژلو ويره ورته په زړه کې اچولې وه.

۲- د يو کره او تائيد شوي راپور پر اساس د انگرېزي او روسي بنکيلاک گرو دواړو پوځي ځواکونو په افغانستان کې پنځوس زره پوځيان وژل شوي دي.

۷- د وخت دواړو سترو ځواکونو خپل پوځيان د افغانستان څخه په يو ساره او غمجن ژمي کې ايستلي او ډېر په بد حالت اخته شوي دي. د پورتنۍ لنډې څرگندونې څخه وروسته به بې ځايه نه وي چې دا پېښې په تفصيل سره وڅېړو يعنې لومړی د انگرېزانو پوځي يرغل (۱۹۳۹ م.) او بيا د روسانو پوځي يرغل (۱۳۵۸ هـ- ش.) د تاريخي حقايقو په رڼا کې وڅېړو. تر څو د افغانستان د مېرني او مجاهد ولس کار نامې او يادگارنه د تل له پاره د تاريخ په رزينو پانو کې ژوندي وساتل شي.

لومړی څپرکی

پرافغانستان باندې د انگریزانو لومړی

پوځي تپری (۱۹۳۹ م.)

کله چې په نولسمه پېړۍ کې انگریزان په دې تمه او هڅه کې شول چې د خپلې امپراتورۍ سرحدونه د امو سیند تر حوزې پورې پراخه کړي او دهند د نیمې وچې د ساتلو له پاره د

روسانو د پرمختگ مخه ډب کړي، نو په دې موخه يې پر افغانستان باندي يرغل يو لازمي عمل وگانه.

هماغه و چې (۱۵۰۴) پوځيان يې په عصري وسلو سره سمبال د افغانستان د نيولو له پاره را مارش کړل.

انگريزانو داسې پرېکړه وکړه چې ټول پوځيان به د خيبر د تاريخي درې له لارې د جلال آباد له خوانه په لنډه لار په کابل باندي خيژوي.

مگر د سيکانو واکدار رنجيت سنگ د خپلې ويرې او ډار له کبله د دې کار سره مخالفت بنکاره کړ. انگريزان مجبور شول چې د اوږدې لارې نه خپل پوځيان د سند د رود خانې په امتداد د بنکار پور څخه تير کړي او د بلوچستان د بولان درې څخه د کندهار په لور حرکت وکړي.

په (۱۸۳۹ م) کال د جنوري په شلمه د سند سيند غاړې ته ورسيدل په درياب يې پل وټاره او په بنکار پور کې د شاه شجاع د لښکرو سره يو ځای شول.

په دې وخت کې د هند د وایسرای لار د اکلند له خوا یو تکړه انگریزي سیاسي کارکوونکی مکناتین د شاه شجاع سره د سفیر او فوق العاده استازي په توګه ټاکل شوی و.

د افغانستان خلک چې دا وخت د داخلي ګډوډیو او نارامیو څخه پوزې ته راغلي وو د یو داسې حکومت او پاچا په لټه کې وو چې فقط په هېواد کې سوله او امن راولي او بس.

انگریزانو د وخت نه په ګټې اخستلو سره د شاه شجاع په پلوی له پخوانه په سلګونو اعلامیې خپرې کړې وې، چې په افغانستان کې د تاج او تخت رنستنی وارث د احمد شاه بابا لمسی شاه شجاع دی؟ کله چې نوموړی د چارو واګی ترلاسه کړی نو د ټولو مامورینو او محلي خانانو په معاشونو او جایګیرونو کې به پوره زیاتوالی راشي...

لنډه دا چې انگریزانو د شاه شجاع د پاچا کېدو له پاره له مخکې نه ډېر زیات زیار ایستلی و، ترڅو نوموړی افغانانو ته د یو ګران او محبوب پاچا په توګه معرفي کړي. او خپل ځانونه د هغه سره د څو ورځو مېلمانې وښيي.

کله چې شاه شجاع د انگریزي پوځیانو په مټ او مرسته د بولان د تاریخي درې له لارې د کندهار ښار ته ورسید نو انگریزانو د شاه شجاع تاج پوښی په مراسمو کې خپل بیرغونه د پاچا د رسم تعظیم له پاره نیم ځوړند نیولي وو، او پاچا یې د (۱۰۱) توپو په ویشتلو سره په تخت کښېناو.

په دې وخت کې د زرگونو افغانانو په وړاندې (مکناټن) او جنرال (کین) د شاه شجاع په حضور کې د احترام مراسم په ځای کړل.

همدا شان ورته مراسم د شاه شجاع د زوی شهزاده (تیمور) له پاره په پېښور کې هم تر سره شول. انگریزانو تردې نېټې وروسته دوه میاشتي کندهار کې تیرې کړې تر دوو میاشتو وروسته یې په کلات او غزني حمله وکړه - که څه هم انگریزانو ته په دې حمله کې زیات تلفات ورسیدل خو بیا هم غزني ونیول شو.

کله چې امیر دوست محمد خان د غزني د نیولو څخه خبر شو نو سمدستي یې خپل ورور نواب عبدالجبار خان د مکناتین د ملاقات له پاره هلته ولیږلو.

مگر مکناتین د نواب د لیدلو څخه ډډه وکړه او د هغه ټولې غوښتنې یې رد کړې.

امیر دوست محمد خان د زیاتې مایوسی له امله خپله ټوله اردو او پوځ یوازې پرېښود، بامیان او خلم ته وتښتید او له هغه ځایه د خپلو زامنو او وریرونو سره یو ځای د بخارا په لور لاړ.

د غزني تر نیولو وروسته انگریزانو د شاه شجاع سره یو ځای د کابل په لور حرکت وکړ.

په (۱۸۳۹ م.) کال د اگست د میاشتې په (۷) نېټه یې له کوم مقاومت او مزاحمت څخه په ډاډه زړه او سره سینه د کابل په ښار ورننوتل.

په دې وخت کې د کابل په زرگونو ښاريان د خپل حقيقي پاچا د ليدلو او نندارې له پاره راوتلي وو، کله چې د شاه شجاع په څنگ کې مکناتين او جنرال کين وليدل شول نو په ټولو ښاريانو باندې د مايوسۍ سره څپه راغله او خپلو کورونو ته بيرته وگرځيدل.

شاه شجاع د کابل په بالا حصار نوت او د کندهار څخه وروسته په دوهم ځل بيا د تاج او تخت د کښېناستلو مراسم يې ونيول.

پر افغانستان باندې د انگرېزانو دغه پوځي يرغل په شپږو مياشتو کې پای ته ورسيد. کله چې هغوی د افغانستان په مهمو سيمو او ولايتونو کې خپل پوځونه ځای پر ځای کړل. نو په ښکاره ډول د انگرېزانو په رویه او عمل کې بدلون وليدل شو. هغوی نور ځانونه مېلمان نه بلکې د افغانستان واکداران او حاکمان بلل او مکناتين په عملي توگه ځان د افغانستان صدر اعظم و باله، ټول ملکي کارونه او عسکري

چارې، مقرري او برطرفۍ به د نو مورې له خوا سرته
رسيدلې.

شاه شجاع به په لومړيو وختونو کې عام دربار کاوه چې د
خلکو په عرايضو او مشکلاتو باندې په اسانۍ سره غور او
اجراآت وکړای شي. مگر د هغه واک اختيار ورو ورو د
کميدو خوا ته روان و. بالاخره يو وخت داسې هم راغی چې
نومورې به د انگریزانو له اجازې پرته د خپل دربار او
استوگن ځای د باندې هم نشو وتلای. د پاچا په عمارت او
دربار د انگریزانو د محافظ گارډ پیره وټاکل شوه او د پنځه
زره انگریزي پوځ له خوا پاچا د يو بندي په توگه ساتل کيده.

يو وخت شاه شجاع د مکناتین څخه و غوښتل چې په
افغانستان کې اوس حالات سم شوي او ارامې راغلې ده
ستاسې پاتې کیدو ته نور ضرورت نه لیدل کېږي.

مکناتین ورته په ځواب کې وویل: د امیر دوست محمد خان
دوېم ځل د راتگ خطر شته، انگریزان تر هغې پورې نه شي
وتلای تر څو چې دغه خطر له منځه نه وي تللی. شاه شجاع د

مکناتین خخه یو وخت داسې غوښتنه هم کړې وه، چې د مجاهدینو او غازیانو سره باید سوله وشي او رهبران او مشران یې معاف کړي شي.

مگر مکناتین نه یوازې دا چې د پاچا پشنهادونه یې رد کړل، بلکې داسې پریکړه یې وکړه چې شاه شجاع نور له بالاحصار خخه وباسي او د انگریزانو نظامي قشلي ته یې ولیږوي.

لنډه دا چې شاه شجاع د انگریزانو د ناخوالو خخه دومره په تنگ شو چې نور ځان د سلطنت خخه گوښه کړي او د حج په بهانه له افغانستان خخه پښې سپکې کړي مگر په دې کار سره هم بریالی نه شو.

د انگریزانو دا ناسمه رویه افغانانو ته هغه وخت ښه معلومه شوه، چې کله یې د کابل حاکم ملا عبدالشکور خان لپري کړ او د هغه په ځای محمد عثمان خان نظام الدوله مقرر کړ. د انگریزانو په دې کار سره افغانان پوه شول، چې پاچا نور د انگریزانو سره بندي دی او کارونه ټول مکناتین کوي.

تردي نېټې وروسته په هېواد کې د مسجد ملا امامانو او مذهبي مشرانو د پاچا نوم له خطبې څخه لېرې کړ او د انگریزانو په ضد یې د عمومي پاڅون اعلان وکړ.

دا وخت د کوه دامن مجاهدین د میر مسجدی خان په مشرۍ او د تګاب او نجراب مجاهدین د سلطان محمد خان په مشرۍ د جهاد او غزا په نیت راپورته شول. او د کابل-جلال آباد لویه لاری یې تر تهدید او حملو لاندې ونيوله.

کله چې امیر دوست محمد خان د انگریزانو په مقابل کې د کابل د خلکو د پاڅون او جهاد اعلان څخه خبر شو نو سمدستي یې په شمالي کې ځان غازیانوته ورساو.

میر مسجدی خان او نورو مشرانو د امیر دوست محمد خان څخه د یو ملي رهبر په توګه استقبال او درناوی وکړ.

مګر ناڅاپه امیر دوست محمد خان له مجاهدینو د صف څخه ځان وایستلو او ورک شو.

د ۱۸۴۰م. کال د نوامبر څلورمه نېټه ده چې امیر دوست محمد خان مکناتین ته تسلیم شو. مکناتین نوموړی د خپلې کورنۍ سره یو ځای هندوستان ته ولیږد او ه. او د یو بندي په توګه یې هلته ساتنه کیدله.

د پروان او کاپیسا مجاهدينو چې کله د امیر دوست محمد خان په تسلیمۍ باندې خبر شول نو په دې پېښې سره هغوی روحيات له لاسه ورنه کړل، او د پخوا په شان یې د دښمن په ضد خپل جهاد ته دوام ورکړ.

د کابل د خلکو د پاڅون څخه وروسته، د کندهار مجاهدينو د محمد اختر خان په مشرۍ او د هرات مجاهدينو د وزیر یار محمد خان په مشرۍ د انګریزانو په مقابل کې د جهاد اعلان وکړ.

په کندهار کې انګریزانو د پوپلزیو مشرانو ته سل زره روپۍ رشوت ورکړ چې پوپلزی او بارکزی په خپلو منځو کې سره وجنگوي. مګر د انګریزانو دا دسیسه هم ناکامه شوه. په کندهار کې د عمومي مجاهدينو مشري میرزا احمد خان او د

ابدالي قوم مشري د عطا محمد خان په لاس کې وه، او د غلجا بي مجاهدينو مشرتوب د محمد خان او مير عالم خان په غاړه و.

خرنگه چې، د انگریزانو زیات شمېر پوځیان د کندهار د مجاهدينو سره په جگړه کې بوخت وو، نو هېڅکله یې دا وخت پیدا نه کړ چې له کندهار څخه کابل ته کومکي پوځ را ولیږي.

همدا شان د غزني مجاهدين د ملک محمد خان او تاج محمد خان په مشرۍ د انگریزانو په مقابل کې راپورته شول او په (۱۸۴۱ م.) کال یې د کندهار او کابل ترمنځ عمومي لاربنده کړه. د گردیز او زاوه د کلیو مجاهدين هم د (۱۸۴۱ م.) کال په دسمبر میاشت کې د انگریزانو په ضد راپورته شول. مکناتن د هغوی د مقابلي له پاره یو لوی پوځ واستاوه مگر بېرته په ماتې سره راستون شول.

انگریزانو چې دا وخت شل زره پوځ په کابل، پنځلس زره په کندهار پنځه زره په جلال آباد او لس زره پوځ په غزني، کلات

او باميانو کې د وخت په عصري وسلو سره ځای په ځای سمبال کړي و. خود دې مجهز پوځ په مقابل کې افغاني غازيانو له دوی سره يوازې د دارو په ټوپکو، تورو او نيزو مقابله کوله.

د افغانستان په تاريخ کې (۱۸۴۱ م.) کال د نوامبر دويمه نېټه يوه مهمه او له وياړه ډکه ورځ گڼل کېږي.

د پورتنۍ نېټې څخه يوه ورځ دمخه د مجاهدينو انقلابي شورا د کابل ښار د عاشقان او عارفان په مشهوره ناحيه کې د انگرېزانو سره د منظم جهاد طرحه وړاندې او د عمومي پاڅون له پاره يې پلان ترتيب کړ، د هر مشر له پاره جلا جلا وظيفې وټاکل شول، د امير دوست محمد خان وراره سردار محمد زمان خان د انقلاب د مشر او امين الله خان لوگری يې د مرستيال او نائب په توگه وټاکل.

سربېره پر دې يوه دولس کسيزه کمیټه يې د جنگ او سولې د چارو د سمون له پاره وټاکله. د کابل ښار د پاڅون تر (۲۵)

ورځو پورې اوږد شو، تردې وروسته د هرې ورځې په تيريدو سره د انگرېزانو په پوځونو باندې د محاصرې کړې تنگيدله. بالاخره د نوامبر د مياشتې په (۲۵) نېټه (۱۸۴۱ م.) کال مکناتن د سردار محمد زمان خان خاص نماينده سلطان محمد خان سره پټې خبرې پېل کړې.

په همدې ورځو کې سردار محمد اکبر خان او سلطان احمد خان چې د بخارا پاچا له بنده نوي را خلاص شوي وو، کابل ته راورسیدل او د ملي مبارزينو سره يوځای شول. له دې نېټې څخه يو ورځ وروسته په (۱۸۴۱ م.) کال د نوامبر په (۲۲) نېټه مير مسجدي خان مسموم کړای شو. درې ورځې وروسته غازي عبدالله خان اڅکزي شهيد کړی شو. مگر ډېر ژر د هغوی ځای د سردار محمد اکبر خان او محمد شاه خان غلجايي په راتگ سره ونيول شو.

مکناتن په دې وخت کې شاه شجاع ته ورغی او ورڅخه يې وغوښتل چې د انگرېزانو نظامي قشلي ته راشي. مگر شاه شجاع د انگرېزانو پوځي قشلي ته له تگ څخه انکار وکړ.

بالاخره مکناتین مجبور شو چې د مجاهدینو د مشرانو سره غیر مستقیمې خبرې پېل کړي، یو مسوده یې چې، په څلورو مادو کې ترتیب شوې وه د مجاهدینو مشرانو ته وړاندې کړه، په مسوده کې داسې راغلي وو.

۱- انگریزي پوځونه به له افغانستانه څخه وځي.

۲- شاه شجاع به له حکومت څخه لرې او لودیانه ته به واستول شي، او هر کال به نوموړی ته درې سوه زره روپۍ دمعاش په توګه ورکول کېږي، او پر ځای به یې امیر دوست محمد خان کابل ته واپس راستون شي.

۳- انگریزي پوځونه به د وتلو تر اخیري نېټې پورې یو افغاني سردار د خوراک او پوشاک د برابرولو په غرض له ځان سره ساتي.

۴- انگریزان به د بیال په پاره د افغانستان په خاورې یرغل نه کوي تر هغه چې په افغانستان کې یو دوست حکومت د هغوی د رابللو غوښتنه نه وي کړي.

د مجاهدینو مشرانو هم د انگریزانو د پورتنی قرارداد د مسودې په وړاندې له خپل اړخه د یو قرارداد مسوده چې په دولس مادو کې ترتیب شوې وه مکناتن ته واستوله چې د هغې مسودې مهم ټکي دادي:

دوه کسه افغانان به د کابل څخه تر جلال آباد پورې د بدرگې په ډول د انگریزي پوځیانو سره ځي. انگریزان به دمخه خپل پوځونه د کندهار، جلال آباد او غزني څخه وباسي او خپل ټول جنګي مهمات به افغانانو ته سپاري.

د بیا له پاره به انگریزان د افغانستان نوم هم په خوله نه اخلي. د انگریزانو د وتلو تر پای نېټې پورې به افغانان د دوی د پوځ ساتنه په غاړه اخلي.

د اوخت د کابل د سخت ژمي له کبله انگریزان د سختې لورې او کاختې سره مخامخ وو. د مجاهدینو مشرانو د هغوی سره د خپلو وعدو پر اساس د نغدو پیسو په بدل کې د درې سوو

زرو معادل غله او خورا که په هغوی باندې داسې گرانه خرڅه
کړه چې یو لپه غنم یې ورباندې په یوه روپۍ وپلورل.
کله چې انگریزانو ته غله او خورا که په لاس ورغله او هم یې د
بالاحصار څخه پنځه زره محاصره شوی پوځ چې د کابل
ښاریانو د تگ په وخت کې ورباندې ایشیدلې اوبه او نور
گنده شیان وراچول د نظامي قشلي سره یو ځای شول، نو
مکناتین بیا ډاډه شو او په نویو دسیسو یې لاس پورې کړ. دا
ځل یې د امیر دوست محمد خان د کشر زوی سردار محمد
اکبر خان سره په پټه توگه د یو قرارداد مسوده چې پنځه
مادې یې درلودې وړاندې کړه. سردار محمد اکبر خان د دې
له پاره چې مکناتین ټکي د مجاهدینو مشرانو ته معلومه کړي
د دغه قرارداد په منلو هوکړه ورسره وکړه، خو په دې شرط
چې د تړون لاسلیک د خاصو مراسیمو په ترڅ کې ترسره شي.
د (۱۸۴۱م.) کال د دسمبر (۲۴) نېټه وه چې مکناتین سهار
وختي د خپلو درې لویو جنرالانو سره چې د یوې ډلې سپرو له
خوا بدرگه کیده د نظامي چوڼي څخه راووتل او هغه ځای ته

راغلل چې سردار محمد اکبر خان، محمد شاه خان،
خدا بخش خان او مومن خان ورته په انتظار کې ناست وو.

دواړو خواوو خبرې پېل کړې، لومړی سردار محمد اکبر خان
ورته هغه خبرې او قراردادونه یو یو په گوته او یاد کړل، چې
انگریزانو د افغاني مشرانو سره یو د بل په خلاف لاسلیک
کړی وو. په پای کې سردار محمد اکبر خان مکناتین ته مخ
واړاوه او په سخته لهجه یې ورته وویل... تاسو په خپلو خبرو
او وعدو باندې ټینګ نه یاست؟ د درواغو، ټګۍ او چل څخه
بل هېڅ کار نه لری تل غواړی، چې افغانان یو د بل په ضد
ولمسوی او تاسو خپل اقتدار په مونږ جاري وساتئ، نو بڼه
به داوي چې تاسو نور زموږ سره بندي پاتې شئ او یو
سپاهي موهم را څخه ژوندی لار نه شي.

مکناتین چې د دغو ټولو خبرو په مقابل کې ځواب نه درلود،
حیران او چپ پاتې و. سردار محمد اکبر خان نوموړی د لاس
څخه ټینګ راو نیو او د ښار په لور یې د ځان پسې راکش کړ،

مکناتین په دې وخت کې په سردار محمد اکبر خان د حملې کولو گواښ او هڅه وکړه.

مگر سردار محمد اکبر خان ډېر ژر د مکناتین په بد نیت پوه شو، سمدستي یې په مکناتین حمله وکړه، مکناتین او کپتان (تریور) دواړه د سردار محمد اکبر خان او د هغه د ملگرو پواسطه ووژل شول، کپتان میکنزی یې د ځان سره بندي بوتلو او بلارنس ته یې په دې عرض د تېښتې زمينه برابره کړه چې د انگریزانو قشله د مکناتین د مرگ له پېښې څخه خبره کړي.

د دې تاریخي پېښې او بري وروسته د مجاهدینو مشرانو په خپل منځ کې یوه لویه جرگه جوړه کړه او خپل وړاندې شوي دولس نکاتي قرارداد باندې یې درې نورې مادې هم ورزیاتې کړې، چې تردې وروسته به انگریزان خپل ټول پوځي او جنگي مهمات افغانانو ته سپاري.

بې غیر د شپږو توپونو به نوره ټوله توپخانه افغان مجاهدینو ته تسلیموي.

او درېم دا چې د يرغملو انگریزانو سره به بنځي هم پاتې کېږي.

د نويو ورزياتو شوو مادو د قرارداد مسوده يې د انگریزانو قشلي ته واستوله د انگریزانو له خوا هم سمدستي د جنرال الفستن او پاتنجر په مشرې نظامي شورا جوړه شوه او د انگریزي يرغملو پوځيانو سره يې د بنځو پاتې کېدو نه غیر نور ټول د مجاهدينو شرطونه په ځان ومنل.

او د خپلو پوځيانو د وتلو له پاره يې د (۱۸۴۲ م.) کال د جنوري شپږمه وروستی نېټه وټاکله...

د قرارداد له مخې چې کله د انگریزانو د پوځونو د وتلو وروستی نېټه راوړسیده.

نو لومړی يې ټوله توپخانه مجاهدينو ته تسليم کړه.

انگریزانو دا وخت ځکه د بېرې څخه کار واخيست چې نوره ورسره د پوځيانو له پاره توبنه او خوراکه خلاصه شوې وه، او يوازې د شپږو ورځو توبنه يې درلودله.

د قرارداد پر اساس په لومړۍ ورځ ټول پوځ د کابل له ښار
څخه وایستل شو، دا شپه یې په بگرامیو کې راغله چې
نسبتاً ورباندې ښه تیره شوه.

په دې وخت کې د کابل مجاهدینو ته پرله پسې خبرونه
راورسیدل، که چېرې د جنرال الفنسټن پوځونه د جنرال سیل
له پوځونو سره یوځای شي. او هم د جنرال پالک پوځیان د
جلال آباد له ځوانه او د جنرال نانت پوځیان د کندهار له ځوانه
پر کابل حمله راوړي، نو بیا به د افغانستان څخه د انگریزانو
د پوځونو د ایستلو مسئله اوږده او دیولر ستونزو سره به
مخامخ شي.

نو پر دې اساس مجاهدینو پریکړه وکړه چې د جنرال الفنسټن
ټول پوځ جلال آباد ته د رسیدلو څخه دمخه په لاره تباه او له
منځه لاړ شي.

د پورتنۍ پریکړې پر اساس د الفنسټن ټول پوځیان د یوې
هفتې په دوران کې د کابل-جلال آباد په لویه لار د مجاهدینو

د سختو حملو لاندې راغلل او د (۱۷) نیم زره پوځ څخه یوازې یو کس ډاکټر برایدن په ژوبل حالت کې ځان جلال آباد ته ورساو. ډاکټر برایدن د کابل-جلال آباد په لویه لار د انگریزانو د پوځیانو د تباهي ټوله کپسه خپلو انگریزي حاکمانو ته تیره کړه.

داسې وایي چې، د دې جنګ د شدت او د هشت له امله یو بل انگریز ډاکټر (د ف) خپل د وینې رګ پرې کړ او انتحاریې وکړ.

انگریزان ځکه په دې جنګ کې د زیاتو تلفاتو سره مخامخ شول چې د قرارداد مطابق یې خپل پوځونه دمخه د جلال آباد او کندهار څخه ونه ایستل.

افغان مبارزینو د دې تاریخي بری نه وروسته سردار محمد اکبر خان سمدستي د جلال آباد ښار تر محاصرې لاندې ونيو، انگریزي بندیان چې شمېر (۴۴) کسو ته رسیده، لغمان ته بوتلل او هلته یې د بدیع آباد په کلا کې تر څلورو میاشتو

پورې وساتل. د دې له پاره چې د جلال آباد محاصره د ختيځ
خوانه ماته نه شي، د احمد خان میراخور په نوم یو تکړه
مجاهد یې خپېر درې ته ولیږلو ترڅو شینواري، اپریدي او
مومند قامونه د انگریزانو په ضد په جهاد لاس پورې کړي.

سردار محمد اکبر خان او محمد عثمان خان د پنځلس زره
مجاهدینو په ګډون د جلال آباد په ښار حمله وکړه - د دې
حملې نه وروسته په کابل کې د امین الله خان لوګري او میر
حاجي په مشرۍ کې لویه غونډه وشوه - په غونډه کې د جلال
آباد په لور د جهاد اعلان وشو. په غزني کې هم یوازې د څو
کسو انگریزي بندیانو څخه نور د انگریزانو نوم او نښان پاتې
نه شو.

په کندهار کې هم مجاهدینو د پرله پسې حملو پر اساس (۸)
زره انگریزي پوځیان ووژل شول او درې سوه اوښان یې د
مجاهدینو لاس ته غنیمت راغلل.

لنډه اچي د جنرال ناته او جنرال سيل پوځونه په کندهار او جلال آباد کې د داسې سختو ورځو سره مخامخ شول چې، د تېبنتي لار ورڅخه ورکه شوه.

کله چې انگریزانو د جنگ په ډگر کې د افغانو څخه سخته ماته وخوره نو د مجبوري له امله د جنگ په ځای د دیپلو ماسی لاره غوره وگڼله.

تر څو له دې ليارې څخه د خپلې امپراتوري د شرمناکې ماتې بايللی نوم بېرته ژوندي کړي.

د يوکره خپور شوي راپور له مخې انگریزانو په دې جنگ کې (۵۴) زره پوځيان شل ملیونه پونډه او پنځوس زره اوبنان له لاسه ورکړل. د دې جنگ د غلت سیاست له امله د هند گورنر جنرال لارداکلنډ بدل کړی شو او په ځای یې لارډ ایلنبرو وټاکل شو.

کله چې د کابل- جلال آباد په لویه لار د انگریزي ټولو پوځونو د تباهی- خبر او په کندهار کې او جلال آباد کې د زیات شمېر انگریزي پوځیانو محاصره کیدل او د مجاهدینو سره د شاه شجاع د ملګري کیدلو خبر په ټول هندوستان کې خپور شو، نو سم له لاسه د هند د نوي گورنر جنرال لارډ ایلنبرو له خوا امیر دوست محمد خان د منصورې له غرونو څخه کلکتې ته راوغوښتل شو. دا وخت چې امیر دوست محمد خان د افغانستان د جنگ د حالاتو او د انگریزانو له ماتې او تباهی- څخه بیخي ناخبره و. کله چې امیر د لارډ ایلنبرو نرمه او پسته لهجه وکتله نو لومړی ډېر حیران او خوشحاله شو.

د هند گورنر جنرال امیر دوست محمد خان ته په نرمه ژبه وویل:

انگریزان تردې وروسته غواړي خپل پوځیان له افغانستان څخه وباسي او تاسو بېرته د کابل پر تخت کښېښوي.

انگریزان له تاسو سره دوستي غواړي. زموږ د دې نظریې او اقدام سره تاسو څه ډول فکر لرئ؟

امیر دوست محمد خان چې د انگریزانو د و مره مهرباني ولیدله نو د ټولو لومړی یې د زړه له اخلاصه تشکر ترې وکړ.

وروسته بیا لار د ایلنبرو یو وړاندیز وکړ، چې سردار محمد اکبر خان د انگریزانو په مقابل کې د مجاهدینو مشر دی. که تاسو خپل زوی ته امر وکړئ چې د خپلو مجاهدینو او غازیانو سره یو ځای د هندو کش شمال ته پر شالار شي.

تر څو انگریزي پوځیان یو ځل بیا د خپلې لویې امپراتورۍ د حیثیت د ساتلو په غرض کابل ته ولاړ شي او له هغه وروسته بېرته یو ځای د خپلو بندیانو سره د هندوستان په لور راستانه شي، د دې کار په کولو سره به تاسو د خپلې کورنۍ سره یو ځای د افغانستان د تاج او تخت د بېرته نیولو په غرض، د کابل په لورې حرکت وکړئ.

امیر دوست محمد خان چې هېڅکله یې د خپل هېواد د خلکو په جهادي ځواک باور او تکیه نه لرله، او له بلې خوا د هندوستان د گرمې هوا او د زندان ناخوالو پر ځورولې و، یو ځل بیا یې په یو اړخپزه توګه د انګریزانو سره یو شرمناکه قرارداد چې د ټول هېواد، مجاهدینو او حتی د خپل ګران زوی په ضد یې و، لاسلیک کړ. ترڅو چې نوموړی امیر ژوندی و، د دغه شرمناک قرارداد پابند او پیرو پاتې شو.

په داسې حال کې چې افغاني مجاهدینو د امیر دوست محمد خان د کورنۍ د حیثیت ساتلو په غرض (۳۰۰) سوه لورې رتبه انګریزي منصب دار او مامورین د ځان سره د بنديانو په توګه ساتلي وو امیر دوست محمد خان د انګریزانو سره د دغه بې قید او بې شرطه قرارداد د لاس لیک څخه وروسته سردار محمد اکبر خان ته خپلې عینکې او د نسوارو د بلی د نښانې په توګه ولیږه، ترڅو د انګریزانو سره د جهاد نه لاس واخلي. سردار محمد اکبر خان هم د انګریزانو د یو لړ ګواښونو او د پلار د غوښتنو پر اساس د افغاني مبارزینو بریالی دریځ

او فشار، د ماتې خوړونکو او مغلوبو انگریزانو په سر باندې
څه ناڅه کم کړي.

سردار محمد اکبر خان د خپل پلار د لیک او کرن لارې په
برخه کې د افغاني مشرانو سره سلا مشورې پیل کړې، او دا
یې لازم وبلل، چې انگریزي بنديان د محمد شاه خان په لاس د
لغمان څخه د کابل ولایت ته راولي.

(۱۸۴۲ م.) کال د اپریل په پنځمه نېټه شاه شجاع چې د جلال
آباد په لورد ملي لښکرو سره روان و، سهار وختي د نواب
محمد زمان خان، نور محمد خان، شاه غاسي او دلاور خان
پواسطه ووژل شو.

د شاه شجاع د وژول کېدو نه وروسته د کابل د سلطنت په سر
باندې د نواب محمد زمان خان او امین الله خان لوگری په منع
کې اختلافات پیدا شول د یو لړ داخلي جنگونو او نا ارامیو
څخه وروسته د مجاهدينو د مشرانو له خوا سردار محمد اکبر
خان د مشر په توګه وټاکل شو.

سردار محمد اکبر خان د مجاهدینو د مشرانو سره د امیر دوست محمد خان پلان او نقشه د افغانستان د راتلونکي په برخه کې په صادقانه او رښتني ډول مطرح کړه او پخپله له کابل نه د خان ایستلو په بهانه د بامیانو خوا ته لاړ د جنرال پالک پوځونو په جلال آباد کې د (۵) میاشتو تیروولو وروسته د کابل په لور حرکت وکړ. د دې پوځونو سره یو ځای راغلی د شاه شجاع زوی شهزاده فتح جنگ د (۱۸۴۲ م.) کال د دسمبر په (۲) نېټه د کابل په بالا حصار کې په تخت کښېناست او بیا انگریزانو هغه ځای په توپونو سره والوزولو چې د مکناتین او (تریور) جسدونه پکې راڅرول شوي وو.

خرنگه چې په انگریزانو نور د کابل ښار تنور گرځیدلی و. نو په (۱۸۴۲ م.) کال د نومبر په میاشت کې یې د افغانستان څخه د خپلو پوځیانو په وتلو شروع وکړه. شهزاده شاپور چې د فتح جنگ څخه وروسته د کابل پر تخت ناست و، د انگریزانو د وتلو او د وزیر اکبر خان د راتگ د خبر په اوریدلو سره له کابل څخه وتښتید.

امیر دوست محمد خان چې شل ورځې یې په لاهور کې تېرې کړې وې، د پېښور له لارې کابل ته راستون شو. او د نواب محمد زمان خان، وزیر اکبر خان، نواب جبار خان او سلطان احمد خان له خوا یې په سرحد کې هر کلی وشو او پردې اساس امیر دوست محمد خان د درې کاله او څلور میاشتو سلطنت څخه وروسته په دوهم ځل بیا د کابل پر تخت کښېناست.

موهن لال چې د امیر دوست د ژوند په حالاتو یې کتاب لیکلی - او دغه کتاب د انگریزانو له خوا هم تایید او منل شوی دی، پر افغانستان باندې یې د انگریزانو د یرغل او د لارډ اکلنډ او مکناتین تیروتنې په دې ډول بیان کړی دي.

۱- د ملي مشرانو سره مخالفت او د هغوی بې احترامی کول.

۲- د اداري فسادونو زیاتیدل او په مقابل کې یې د آمرینو بې تفاوته پاتې کیدل.

۳- د افغانستان په کمو او لږو عايداتو باندې د يوې لويې اردو د مصارفو تحمیلول.

۴- په مملکت کې بېرته د بارکزيو مشرانو په قدرت راوستل، ميشته کول او د هغوی بې احترامی کول.

۵- د یوملت د ملي روحياتو او ملي عنعناتو سره بې ځايه تصادم او بې اعتنایي کول.

۶- د بنوربن او الې گولې په وخت کې د هند څخه سم لاسي کومک نه غوښتل.

۷- د لارډ کين په ځای د یو بل ناروغ او نالایق جنرال الفنستن ټاکل.

یو بل انگریز منصب دار (ډیورنډ) په خپل کتاب کې د افغانانو له خوا د انگریزانو دغه ماته د هند په تاریخ کې ډېره لویه او شرمناکه ماته بولي.

همدارنگه له دې شرمناکې ماتې وروسته په ټول ختیځ کې د انگریزانو په مقابل کې د ټولو ملي مبارزینو له خوا د آزادۍ احساسات راوپاریدل.

لنډه دا چې انگریزان په افغانستان باندې د دغه پوځي يرغل څخه وروسته دې نتیجې ته ورسیدل، که چېرې انگریزان بیا له پاره په افغانستان باندې پوځي يرغل وکړي، نو دا به د انگریزانو له پاره کامیابي نه وي او نه به یې په قدرت کې زیاتوالی راشي، بلکې هغوی به نور هم کمزوري شي.

تر دې وروسته باید د افغانستان د نیولو په برخه کې د انگریزانو د پراختیا غوښتنې پلان او نقشه له سر او نظر وغورځول شي

دویم خپرکی

پرافغانستان باندې د روسانو مستقیم پوځي

یرغل (۱۳۵۸۱۱۰۲ ل)

کله چې روسي تزاریان د خپلې امپراتورۍ جنوب خواته د پراخوالي او تودو او بوتو ته د ځان رسولو په فکر کې شول، لومړی یې زمونږ د هېواد په شمالي ګاونډي، ترکستان یرغل وکړ.

د تزاریانو هدف په دی حمله کې داو چې د بخارا، سمرقند او خیوې ازاد سیاسي موجودیت د نړۍ له نقشي څخه لېرې کړي او کرار کرار ځانونه هدف ته نېردي کړي.

کله چې دغه استعماري ځواک زمونږ د هېواد شمالي سرحد ته راوړسید نو زمونږ د هیواد یوه برخه یعنی پنجده یې ونيوله او د خپلې امپراتورۍ پورې یې وتړله.

کله چې د دې تزارې امپراتورۍ په ظاهري بڼه کې بدلون راغی او نوې کمونستي څېرې رامنځ ته شوې، نو په ځان کې یې د ترکستان د خلکو سره د مقابلي توان ونه لید. په درواغو یې هغوی ته د خپلواکۍ ورکولو و وعدې ورکړې، کله یې چې د قدرت واگې ټینګې کړې. نو د بخارا سمرقند او خیوي خلک د هغوی د وعدو پر اساس د خپلواکۍ غوښتونکي شول. مګر نو یو بادارانو د هغوی دا غوښتنې د انقلاب ضد عمل وباله او د سورګارد زیات شمېر پوځیان یې د هغوی د سرکوبولو لپاره ترکستان ته واستول.

افغانستان چې دا وخت نوې له انګریزانو څخه خپلواکي ترلاسه کړې وه او د یو ازاد هېواد په حیث په نړۍ کې پېژندل شوی و.

غازي امان الله خان د روسانو نوې کمونستي دولت په رسمیت پېژني، ورسره د دوستي تړون لاسلیکوي چې یو دبل په کرنیو چارو کې به مداخلت نه کوي.

په بنکاره خوروسانو د دغه تړون هرکلی وکړ او امان الله خان سره یې د هر ډول مرستو وعدې وکړې او دا یې هم ورسره ومنل چې د ترکستان خلکو ته به د حق خود ارادیت حق ورکوي او هم به پنجاهه بېرته افغانستان ته سپاري. مگر کله چې په ۱۹۲۹ م. کال د اکتوبر په میاشت کې محمد نادر خان د قدرت واگی ترلاسه کړی، روسیه د ده حکومت په رسمیت پېژني.

دا هغه وخت دی چې د روسانو او مرکزي اسیا د مسلمانو ترمنځ چریکي جنگونو دوام درلود، او د انور بیگ تر مرگ وروسته یو بل پیاوړی بسمچي مجاهد ابراهیم بیگ په ځان باندې مجاهدین راټولوي په ابراهیم بیگ به چې کله سخته راغله نو افغانستان ته به را اوریدلو، دلته به یې د یوڅه تیاري وروسته بیا روسانو سره په جنگ پېل کولو. روسانو په محمد نادر خان باندې زیات فشار را وړ، چې ابراهیم بیگ ته اجازه ورنه کړي، چې د افغانستان له خاورې نه د روسانو په ضد فعالیت وکړي.

محمد نادر خان هم د روسانو د خوشحالولو له پاره خپل ورور شاه محمود خان د يو منظم پوځ سره د هېواد شمال ته واستاوه.

ابراهيم بيگ ماته وخوره او بېرته روسي ته فراري شو. په ۱۹۳۱ م. كال د اپريل په مياشت كې ابراهيم بيگ شهيد شو او روسان د بسمچي نهضت د مزاحه څخه بې غمه شول. (۱)
اوس به راشو د دې پوښتنې ځواب ته چې افغانستان ولې د روسانو په غيږ كې پريوت.

كله چې په ۱۹۵۹ م. كال پاکستان د سنتو په (پكت) كې شامل شو. افغانستان د دې كار سره مخالفت وكړ. دا ځكه چې پاکستان د روس سره سرحد نه لري - دومره د روسانو د تهديد لاندې نه دی لكه څومره چې افغانستان دی. د دې كار په مقابل كې افغانستان د امريكا څخه د وسلو او نظامي مرستو غوښتنه وكړه.

مگر د امریکاله خوا دا غوښتنه په کلکه رد شوه. امریکایانو دا فکر کاوه چې افغانستان په وچه کې پروت هېواد دی، که یې روس هم ونیسي پروا نه کوي، ځکه بحرته لار نه لري.

د امریکایانو د دې سوچلند پر اساس چې کله روسانو په ۱۹۷۸ م. کال په افغانستان کې کودتا وکړه، نو امریکایانو ورسره هم هغه وخت دومره دلچسپي ونه ښوده. د سردار محمد داود خان د سپینې کودتا سره یی هم بې تفاوتی ښودلې وه.

روسانو د محمد داود خان په کودتا او جمهوریت کې ډېر شمېر کمونیستان په حکومت کې ور داخل کړل چې د همدې کمونیستانو او نوکرانو څخه یې د محمد داود جمهوریت په پنگولو او بدناملو کې هم کار واخېست.

د روسانو مناسبات چې کله د داود خان سره خراب شول- داود خان کرار کرار د لوړو چوکیو څخه د کمونیستانو په لېرې کولو پېل او اعلان یې وکړ، چې زه کومې پارټۍ پورې اړه نه لرم، مسلمان یم، کمونیست نه یم، له دې اعلان څخه

وروسته نوموړی اسلامي او بي طرفه هېوادونو ته خپل
سفرونه پېل کړل.

محمد داود خان چې په ۱۹۷۷ م. کال مسکو ته سفر وکړ، نو
برژنف ور باندې د غربي هېوادونو سره په اړیکو جوړولو
اعتراض وکړ او ورته يې وويل:

پخوا د افغانستان په شمال کې د لويديځو هېوادونو
متخصصينو او څېړونکو ته اجازه نه وه، مگر اوس داسې
ليدل کېږي چې دا قاعده ماته شوې ده.

جمهوررييس محمد داود خان ورته په ځواب کې داسې
وويل:

موربه هېڅکله تاسو ته دا اجازه درنکړو چې خپل هېواد
څنگه اداره کړو او څوک په کومو ځايونو کې وگمارو، دا د
افغانستان د دولت پورې اړه لري...

د دې خبرو نه وروسته داود خان په غوسه را پورته شو. برژنف ورنه د یو بل خصوصي ملاقات غوښتنه وکړه. مگر داود خان د برژنف سره ملاقات کول رد کړ.

تر دې سفر وروسته داود خان خپله اتکا او تمه د روسیې څخه وشلوله په گاونډیو، اسلامي او غربي هېوادونو یې اتکا زیاتوله.

روسانو هم تر دې وروسته د داود خان په له منځه وړلو کې جدي شول. پرچمیان او خلقیان یې سره یو ځای کړل، او په ۱۳۵۷ هـ. ش. کال یې په رڼا ورځ یو ولس بجې د داود خان په ضد کودتا پېل کړه. جمهور رییس محمد داود سره د خپلې ټولې کورنۍ ووژل شو. او په ځای یې نور محمد تره کی د انقلابي شورا د مشر، جمهور رییس او صد ار اعظم په توگه وټاکل شو، ببرک کارمل د هغه مرستیال او حفیظ الله امین د بهرنیو چارو د وزیر په توگه اعلان شول او د فرمانونو په جاري کولو یې پېل وکړ.

د بنځو فرمان يې جاري کړ، د هغوی مهر يې درې سوه افغانۍ وټاکه. د سود او گروې د لغوه کولو فرمان يې جاري کړ. د ځمکو او اصلاحاتو فرمان يې اعلان کړ، چې ځمکه د هغه چاده چې کار ورباندې کوي، او همداسې فرمانونو لري روانه وه.

که څه هم روسانو په بنسکاره د افغانستان د انقلاب او خلق د موکراتيک گوند ملاتړ کاوه - خو د حفيظ الله امين په تگ لاره خوښ نه و.

ځکه حفيظ الله امين د پرچميانو خلاف و. ډېر وخت تير نه شو چې بېرک کارمل او د هغه خاص ملگري يې په کودتا باندې تورن کړل او د سفيرانو په توگه يې له هېواده بهر وشړل.

روسانو غوښتل چې حفيظ الله امين لري کړي او په ځای يې بېرک کارمل بېرته راولي. د دې کار په عملي کولو کې زيات رول د هغه وخت (K,G,B) د مشرانو پوف و.

نوموړی د روسیې رهبري په دې شکمنه کړې وه چې حفیظ الله امین د (C,I,A) سره اړیکې لري، یعنې بیخي د امریکایانو جاسوس دی.

نور محمد تره کی د ببرک کارمل او حفیظ الله امین د خپل منځي اختلافاتو په دوران کې د حفیظ الله امین پلوي کوله او هغه یې وفادار شاگرد باله.

کله چې نور محمد تره کی په ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په میاشت کې د ناپیلو هیوادونو په کنفرانس کې د گډون له پاره کیوبا ته لاړ، ددې کنفرانس نه په واپسې کې په لنډ ډول په مسکو کې تم شو.

ددې تم کېدنې په دوران کې نور محمد تره کی د ببرک کارمل سره د برژنف په حضور کې کتنه وکړه، ددې کتنې په نتیجه کې داسې پریکړه وشوه، چې حفیظ الله امین حتمي باید له منځه لاړ شي او په ځای یې ببرک کارمل د صدراعظم په توگه وټاکل شي، په دې کار سره به خلک د دولت په ضد یوڅه آرام

شي، او هم به د تيرو ټولو تيروتنو او ستونزو پر په حفيظ الله
امين واچول شي.

مخکې تردې چې نور محمد تره کی کابل ته راستون شي.
حفيظ الله امين ددې ټول جريان څخه د سيد داود تړون له خوا
خبريږي.

حفيظ الله امين په نور محمد تره کی رومي شو، په ارگ کې
ددوی تر منځ جنگ وښت، نور محمد تره کی ونيول شو،
چې وروسته بيا ووژل شو او په دې توگه حفيظ الله امين د
حزب د عمومي منشي او انقلابي شورا د ريس په توگه د
قدرت ټولې واگې په خپل لاس کې واخيستي.

کله چې حفيظ الله امين قدرت ته ورسيد، نو د روسانو سره
بې مناسبات نور هم خراب شول.

روسان هم د حفيظ الله امين د له منځه وړلو په پلان باندي په
چټکي سره کار پيلوي.

لومړی یې امین په دی قانع کړ چې ارگ پریرېدي او تاج بیګ
قصر ته لارښی ترڅو په اسانه توګه یې له منځه یوسي. کله
چې په ۱۳۵۸ هـ ش. کال د جدي په شپږمه روسانو په
افغانستان باندې مستقیم تیری وکړ، یولک او شل زره
پوځونه یې د ځمکې او هوا له لارې افغانستان ته داخل کړل.
حفیظ الله امین یې له منځه یوړ او په ځای یې خپل نوکر او
ګوډاګی بیرک کارمل راوست. د روسانو د مستقیمې
مداخلې وروسته امریکا او ناتو هم داسې پریکړه وکړه چې
افغانستان د روسانو سره د یو دوامدار جنګ له پاره ډېر موثر
او محکم ځای دی.

پاکستان ته یې د افغانستان له امله ډېر اهمیت ورکړ. جنرال
ضیاء الحق سره یې د زیاتو مالي او نظامي مرستو وعده
وکړی پاکستان هم د دې فرصت نه ګټه واخیسته چې وینه به د
افغانانو توپري او پېسې به زمونږ جیبونو ته راځي.
جنرال ضیاء الحق د دې کار د عملي کولو له پاره د افغانانو
اوه رسمي او یوولس غیر رسمي تنظیمونه جوړ کړل.

د بېرک کارمل تکیه هم یوازې په روسانو وه، همپشه به یې د روسانو صفت کولو او د غریبانو به یې غندنه کوله. روسانو د بېرک له پاره خو مشاورین او محافظین ټاکلي وو. شپه او ورځ به د کارمل سره ناست وو، هغه به یې څارلو او مشورې به یې ورکولې د کارمل خوراک او پوشاک هم د روسانو په خونبه او لاس کې و.

روسي مشاورینو ټول کارونه په خپل واک کې اخیستي وو، یوازې د بېرک کارمل په لاسلیک او مهر به صادریدل.

بېرک کارمل ته به اول بیانیه په روسي ژبه لیکل کیده. بیا به د تاجیکي مشاور له خوا په پارسي ترجمه کیدله او کارمل به په ډېر فخر سره وړاندې کوله. په دې وخت کې هغو محصلینو چې په روسیه کې زده کړې کړې وې او د (K,G,B) په سازمان کې تنظیم شوي وو، ټول په افغانستان کې په دندو وگمارل شول، ځکه دوی په روسي ژبه ښه پوهیدل او روسانو ترې ښه کار اخستلای شو. تر دې وروسته په هر دولتي پست

باندي د وزير نه نيولې تر مدير پورې يو روسي مشاور او يو افغان ترجمان وټاکل شول.

د مشاور له اجازې پرته به تشناب ته هم څوک نشو تلای. د روسانو کونښن د اوچې تردې وروسته هر څه روسي شي. په دې لړ کې ښوونې او روزنې ته تر هر څه زيات پام وگرځيد، يعنې تعليمي نصاب يې روسي کړ، چې د راتلونکي نسل څخه د افغانيت مفکوره وباسي، دوی د اسلام په مقدس دين، افغاني اخلاقي او فرهنگي معيارونو باندې ملنډې وهلې، چاپلوسی د روسانو له پاره مودگرځيدلی وه او د ټولو خلقيانو او پرچميانو کورونه د مشاورينو له پاره د عيش او نوش په ځايونو بدل شوي وو.

د هر وزارت نه نيولې تر مدیریت پورې په هر اداري ارگان کې د (خاد) شبکې فعالې شوې. په هر کار کې به د (خاد) موافقه ضروره وه.

په نړيواله سطحه د ملگرو ملتونو له خوا هم په روسانو فشار داسې مرحلې ته رسيدلی و چې خپل پوځونه نور وباسي، که

چېرې روسان په ابرومندانه ډول له افغانستان څخه وتلوته غاړه کېږدي، نو د خلق د یمو کراتیک گوند ته به په راتلونکي ایتلافي حکومت کې هم ځای ورکړی شي. مگر روسانو دا ویره لرله که چېرې له افغانستان نه ووځي. نو د دوی پلوي حکومت او طرفداران به له څېرمې له منځه لاړ شي.

د روسانو وړاندیز دا و مخکې له دې چې دوی له افغانستان نه خپل پوځونه وباسي، خلايي باید د ملگرو ملتونو د سولې پوځونه ډکه کړي.

مگر پاکستان په دې نظر و چې دا خلا باید پاکستاني پوځونه ډکه کړي او که داسې ونه شي نو په افغانستان کې به زیاته مرگ ژوبله رامنځ ته شي او پاکستان ته به نور مهاجر هم رامات شي.

امریکا او روسانو په دې موافقه کړې وه چې په جنگ کې په دواړو بنکیلو ډلو باندې باید وسلې قطع شي.

گر باچوف هم په دې پوهیده چې د امریکا سره د مناسباتو جوړولو له پاره د دوی په منځ کې لوی خنډ د افغانستان مسله ده، ځکه چې امریکا په افغان مجاهدينو کلکه ولاړه وه.

د امریکایانو کونښن داو چې څرنگه گر باچوف په دې راضي کړي چې خپل پوځونه له افغانستان څخه وباسي او د قدرت انتقال په ارامه توګه سرته ورسېږي.

بالا څره روسانو داسې پریکړه وکړه چې د افغانستان نه خپل پوځونه وباسي او افغانستان دولت خپله دفاع نوره په خپله وکړي. بېرک کارمل د دې کار په مقابل کې جدي عکس العمل وښود چې زه هیڅ کله د دې پریکړې سره توافق نه لرم. که روسي پوځونه له افغانستان څخه ووځي، مونږ به ټول په وینو کې ډوب شو، انقلاب به ناکام شي.

روسانو بېرک کارمل ته په مقابل کې وویل:

د دې معنا داده چې هغه انقلاب چې تاسو په افغانستان کې
عنوان کړی دی خلک یې نه مني او تاسو یې زموږ د لښکرو
په زور په خلکو مني؟

گرباچوف په دې اړه په واضح ډول وویل، چې د شوروي
اتحاد خلک له دې جگړې نه ډېر ناراضه دي، نور دوي خپل
زامن د جگړې لیکو ته نه استوي.

خلاصه دا چې روسانو نه غوښتل چې بېرک کارمل نور په
قدرت کې پاتې شي په څه بهانه یې مسکو ته وغوښتلو هلته
ورته جریان ټول واضح کړ، د بېرک کارمل تر راتگ دوه ورځې
وروسته په کابل کې پلینوم دایر کړی شو، کارمل یې د
ناروغۍ په نوم د ټولو دندو نه گوښه کړ او په یوه پوځي
الوتکه کې مسکو ته ولیږل شو.

ډاکتر نجیب الله چې د بېرک کارمل له خوا گوند ته جذب
شوی و د قدرت واگی په لاس کې ونيولې. په هغه وخت کې
چې په روسیه کې اندري پوف واکمن و، اندري پوف کوښښ
کولو چې هماغه وخت ډاکتر نجیب الله قدرت ته ورسوي.

مگر د اندري پوف تر مرگ وروسته، چرننکو چې د برژنف سره هم نظر و د ببرک پنبې يې ور ټينگې کړي. او ډاکټر نجيب الله څه موده بيرته شاته شو. ډاکټر نجيب الله د ببرک کارمل برعکس د غربي نړۍ خبريالانوته خپلې دروازې خلاصې کړې.

د (خاد) جاسوسي سازمان چې د ببرک کارمل په وخت کې نوموړي پخپله دهغه مشري کوله دا وخت ډېر قوي شوی و.

په دې وخت کې د گرباچوف کونښن دا و چې خلقيان پرچميان بيا سره يو ځای کړي او غير کمونستان په قدرت کې شريک کړي- په مهمو وزارتونو باندې دوی کښينوي او پاتې نور وزارتونه غير کمونستانو ته ورکړي.

ډاکټر نجيب الله د خپلې بقاله پاره کونښن کولو چې جنگ ته خاتمه ورکړي د ملي مصالحې په نوم يې کمپسيون جوړ کړ او د روسانو سره يې په گډه د دې کار له پاره تبليغات پېل کړل.

تصميم داسې ونيول شو چې مجاهدين هم په قدرت کې شامل شي قومي شوراگانې رامنځ ته شوې، ځينې نوې مقرري وشوې. دوکتور محمد حسن شرق د صدر اعظم په توگه وټاکل شو.

په دولتي دستگاه کې بنکاره بدلون راغی. د (خاد) واک په کمیدو شو، د ملگرو ملتونو د خاص نماينده سفرونه کابل، اسلام آباد او تهران ته شروع شول.

دمخه تردې چې روسان له افغانستان نه ووځي ډاکتر نجيب الله هم په حسن شرق بدگمانه شو او په ځای يې سلطان علي کشمند وټاکل شو روسانو له افغانستان څخه په وتولو پېل وکړ ځکه د هغوی اقتصادي مجبوري وه، نور يې افغانستان ته پېسې، وسلې او خوراکي توکي نه شو برابرولی.

دا وخت په ډاکتر نجيب الله باندې، د روسانو، غربيانو، پاکستان، ايران او مجاهدينو له خوا ډېر سخت فشار و چې په هر حال بايد قدرت پرېږدي.

له بلي خوا په حكومت كې داخل د بېرك كارمل طرفدارانو هم په ډاكتر نجيب الله سخت فشار راوستی و چې په هره طريقه كيداى شي ډاكتر نجيب له منځه يوسي په دې وخت كې خلقيان هم د حزب اسلامي د گوند سره په تماس كې شوې وو چې د (I-S-I) سره يې په گډه د شهنواز تنبي كودتا د دې ډول فعاليتونو يوه برخه وه.

د بېرك كارمل طرفداران هم د احمد شاه مسعود سره تنظيم شول. د شمال مليشې او دوستم هم د نجيب خلاف شول. دا وخت د سولې پروسه د ملگرو ملتونو د ځانگړي استازي بنين سوان په لاس كې وه.

تر ډېرې سلامشورې وروسته ډاكتر نجيب الله په دې سره موافقه وكړه چې يو انتقالي حكومت ته واک و سپاري.

د دې موقتي ادارې له پاره د (۱۵) كسو ليست تيار شو چې په دې كې د (۹) كسو لست ورته د كابل حكومت ورکړی و.

ملګرو ملتونو هم پاکستان باندې فشار راوړی و چې د مجاهدینو له خوا ورته شپږ کسان معرفي کړي شي. په حکومت کې د ببرک کارمل طرفدارانو دا کوښښ کولو چې د یوې پټې دسیسې له لارې بیا ببرک کارمل قدرت ته ورسوي، مګر دا دسیسه داسې ناکامه شوه چې نه ببرک کارمل قدرت ته ورسید او نه ډاکټر نجیب په قدرت کې پاتې شو. په دې وخت کې داسې اوازې هم خپرې شوې چې ډاکټر نجیب الله تیار دی چې قدرت پخواني پاچا محمد ظاهر شاه ته وسپاري.

د دې کار سره جهادي تنظیمونو مخالفت وکړ او ظاهر شاه هم دا طرحه ونه منله. که په رښتیا سره دا طرحه هغه وخت عملي شوی وای نو افغانستان به د دومره تباهي او مشکلاتو سره نه وای مخامخ.

امریکا او پاکستان هم دې پایلې ته رسیدلي و، چې مجاهدین نشي کولای د جنگ له لارې ډاکټر نجیب حکومت ختم کړي بلکې زیات کوښښ یې داو چې په داخل

کې د دوی تر منع اختلاف راولي. چې بلاخره دا اختلافونه دې مرحلې ته ورسیدل چې ډاکتر نجیب الله مجبور شو چې د راهیو له لارې خپله استعفا وړاندې کړي په دې لړ کې ډاکتر نجیب الله ته د اسحاق توخي له خوا احوال رارسیري چې ټول ځایونه د هغه د کور په شمول محاصره شوي دي بله لار نشته دوی دواړه د هوایي میدان په لور د تینستې حرکت کوي مگر په لار کې ورته د دوستم د ملیشې له خوا د ورتگ اجازه نه ورکول کېږي او ناچار دملگرو ملتونو دفتر ته پناه وړي بل روایت داسې دی چې کله د سولې پروسه ناکامه شوه، بنین سوان ناڅاپه کابل ته سفر وکړ او غوښتل یې چې ډاکتر نجیب الله له کابل څخه وباسي ډاکتر نجیب د جنرال عظیمي څخه چې دا وخت د کابل د گارنیزون عمومي قوماندان و د شپې نوم تر لاسه کوي د جمهوري ریاست څخه تر هوایي میدان پورې بنین سوان هم ورسره ملگري و، له شپږو پوستو څخه تیر شو، د هوایي ډگر وروستي پوسته چې ازبک ملیشه په

کې وه را وگرځول شو، ناچار د ملګرو ملتو دفتر ته راغی او پناه یې واخیسته.

د ډاکټر نجیب د رژیم په سقوط کې د بیرک کارمل، فریدمزدک، نجم الدین کاویانی او نورو بیرک پلو پرچمیانو پوره لاس درلود.

دوی د احمد شاه مسعود سره په جبل السراج کې معاهده لاس لیک کړې وه چې جنرال دوستم او جنرال مومن یې هم د ځان ملګري کړي و، همدا لامل و چې د ډاکټر نجیب د سقوط نه وروسته په کابل کې لومړی واک جنرال عظیمي او عبدالرشید دوستم ته په لاس کې ورغی.

همدا شان جهادي مشران د نواز شریف په مشرۍ په پېښور کې راټول شوي وو او فیصله داسې وشوه، چې صبغت الله مجددي به د دوو میاشتو له پاره رییس جمهور کېږي او یو عبوري حکومت به جوړوي، تر دوه میاشتو وروسته به استاد برهان الدین رباني د دريو میاشتو له پاره د جمهور رییس په توګه ټاکل کېږي.

په دغه مسخره ډوله پریکړې سره د امریکا او پاکستان هدف دا چې دا تنظیمونه په خپلو کې وځنګوي چې همداسې وشول او افغانستان په هره برخه کې د تباهی کندی ته ولید.

کابل ته د صبغت الله مجددي د راتګ په وخت کې چې قدرت د پرچميانو په لاس کې و، پرچميانو نه غوښتل چې د یو منظم پلان له مخې قدرت مجاهدینو ته تسلیم کړي، بلکې په یوه مختصره غونډه کې جنرال عظیمي په تلویزیون رانښکاره او په یوه خاص انداز یې وویل: دا دی مونږ قدرت مجاهدینو ته تسلیم کړ.

تر دې وخت پورې خلقیانو نه غوښتل چې قدرت د نظار شورا، دوستم او جنرال عظیمي ته تسلیم کړي، هغوی دا ځله وزارت او نور ټول قطعات حزب اسلامي ته تسلیم کړل. له همدې ورځې نه په کابل کې اختلاف را څرګند شول، د حزب او جمعیت جنګ وښت. چې نتیجه یې د افغانستان په تباهی او بربادۍ تمامه شوه.

په پای کې خپلې خبرې داسې راغبرگوم، چې انگریزان په
نولسمه پېړۍ کې او روسان په شلمه پېړۍ د افغانستان په
نیولو بریالي نه شول. د دوی دریغ د افغان مجاهد ولس په
وړاندې یو ډول و، چې د لوستنکو به هرو مرو پام ورته شوی
وي.

ماخذونه

۱- افغانستان ټولو ته يو درس او ازموينست. غ، ف. اعظم ۱۹۸۲ م

کال

۲- افغانستان در مسير تاريخ، مير غلام محمد غبار، ۱۳۴۶ کال.

۳- افغانستان په نولسمه پېړۍ کې. سيد قاسم رښتيا، ۱۳۴۱ ل

کال.

۴- شاه شجاع او ببرک د تاريخ په تله کې. حبيب الله رفيع، ۱۳۶۴ ل

کال.

۵- تحليل واقعات سياسي افغانستان (۱۹۱۲-۱۹۶۶ م.)

عبدالحميد مبارز، طبع دوم، ۱۳۷۷ ل کال.

۶- ژوندي خاطرې په تيرو نهو لسيزو کې، افغانستان تاريخ،

ډاکتر عبدالعلي ارغنداوي. بي، بي، سي. پښتو خانگه ۱۹۹۷ ز

کال.

مننه او کوروداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
بناغلي (حاجي وحيد الله وليزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې
د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي
اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. مور له
ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل
معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.
يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

د افغانستان ملي تحريک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۴۳

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**